

ÉHESEN ÉS FIATALON

Knut Hamsun: Éhség
Prizma Színház

Ruszt József Független Színház című egykori kalandja után maradt egy jól kialakított játszóhely a Vörösmarty Árvéltudósi Házban, amelyet mostanában fiatal alternatív társulatok igyekeznek kihasználni. Többek között a Prizma Színház, amely Knut Hamsun Éhség című regényét vitte színre. Szimpatikus, hogy kevésbé ismert alapanyagot választottak és ezt maguk dolgozták át, csak nemigen látszik az előadásból, hogy mi okból esett a választás a norvég író 1890-ben megjelent művére, amellyel első irodalmi sikerét érte el 31 évesen, s benne élete ezt megelőző 15 évének élményeit dolgozza fel: csavargás, nyomor, álmódosítás az irodalomról. Éhségtől, vágyakozástól, (képzelt vagy valódi) elhivatottságtól felőrlött fiatalember bolyong Oslo utcáin, a valóság és készülő drámájának alakjai összekeverednek számára. Állandó vándorlás pénz, szerelem, művészet, becsület dolgában. Kétségbeesett helykeresés. Ez most is aktuális lehetne, de a múlt századi gondolkodásmód, amit nem nagyon frissít fel az előadás sem, valahogy naivnak tűnik. Mára már roppant neveltségűek lettek az olyan élhetetlen szereplők, mint a főszereplő, és más stílusban beszélünk mostanában az anyagi és lelki elnyomorodásról is.

Az átdolgozás minden eszközzel igyekszik konkrét időn kívüli helyezni a történetet, de nem mindig sikerrel. A szövegbe például szinte argó kifejezések is bekerültek, gondolkodás próbán, indulatból születtek. Helyükön is lennének, csak meglehetősen bizarr elegyet alkotnak a múlt századi regény 1965-ös magyar fordításának áttemelt mondataival, amelyek közül sok amúgy sem színházképes. Jóval szerencsésebben sikerült megoldani a díszletet, pedig ez sem volt könnyű feladat. Egyrészt az anyagi korlátok miatt, másrészt mert a dramatizáció filmszerű (néha túlságosan is) rövid vágásokkal dolgozik, sűrűn változnak külső és belső helyszínek. Ezek mindegyikét fel tudja idézni a nagyon ötletesen és plasztikusan használt két variálható mobil paraván és egy koporsószerű láda.

Színészi felkészültség tekintetében érthető módon meglehetősen vegyes a társaság. Kövesdi László rendező a bizonytalanokodóknak igyekszik mindig egy mankót adni. A koldusnak tényleg azt, másoknak gerincserültek „gallériját”, szemüveget, terhességet, szotyizást, jellegzetes járásmódot. Valami konkrét ötletet, amiből el lehet indulni. Egyetlen külső jellegzetesség azonban nem elég egy figura felépítéséhez, ha nem sikerül rajta túllépni, akkor csak formai elem marad, üres effekt. Egy ilyen ügyes húzással nem lehet magát az alakítást megúszni. Ha valami színészilag nincs rendben, akkor próbál a rendezés kívülről effektivel beavatkozni. Csinál valamit a fényvel (erős villogás vagy elemvilágítás nem is tudom hányszor) vagy bedobni vagány eredetiségkedést. Nem sikerült rájönnöm, miért van a rendőrön feje erősíthető mikrofon, a kurván meg fél pár

görkorcsolya. És amikor a végén a főszereplő összetépi a drámáját és elmegy egy hajóra dolgozni, a kapitányt miért egy kistű játssza. Másutt meg talán a színész tévova kérdésére, hogy ugyan mit kezdjen magával a jelenet alatt, komolyan vette a próbán a rendező ideges kifakadását: állj fejre! Tényleg fejen áll, csak úgy. Számomra azok a jelenetek fontosak az előadásból, ahol nem volt szükség ilyen protézisre és szinte fel sem tűntek külön-külön a formai ötletek, mert volt hová beépülniük: végig gondolt, kidolgozott emberi kapcsolatok jelentek meg. Akad-

tak ilyen jelenetek is. Ezekben aktuális érvénytelenséggel sikerült beszélni ügyetlenkedésről a szerelemben vagy arról a kérdéssről, hogy csak önfeladás árán lehet-e érvényesülni.

Az alternatív színház világában nagy a mozgás. Könnyen alakulnak csoportok és még könnyebben bomlanak fel. A Prizma Színház jövője biztatónak látszik. Megvan a játszóhely, megvan a csapat, úgy tűnik, éhség is van bennük, színházéhség. Jöhetnek az újabb darabok. Azzal az előnnyel indulnak más együttességekhez képest, hogy már nem a dilettantizmust kell kinőniük, csak néhány gyermekbetegséget.

L. S.

OTTHONTALANULSÁG

Csalog Zsolt: Csendet akarok
Kamra

Talán a legnehezebb műfaj egyedül színházat csinálni, legfeljebb egy hátvédvel, egy néma társal, aki megszólítható, megeleveníthető ugyan, akivel kapcsolatban teremtődik, akinek viszonyulni lehet, fizikai érintés nélkül is kapaszkodni belé, de akinek a jelenléte mégiscsak a színház magány helyzetét teszi még hangsúlyosabbá. Jó esetben – és a Csendet akarok éppen ilyen jó eset – ez a színház magány életmágnnyá, egyetemes árvasággá lényegül, olyasmivé, ami társadalmi helyzetétől és adottságoktól függetlenül megélhető.

Monadják, mindenki élete kész regény – avagy dráma. Hogy ez az egy a sok közül, a 42 éves, Kocsis Eteklának nevezett hajléktalané Fullajtár Andrea előadásában érdeklődőből érdekeltté tud tenni, az a harmadéves főiskolás színész nagy bravúrja. Szociológiai adalékból, bizonyos fokig kuriózumból végtelemül finoman fordítja a Csalog Zsolt által lejegyzett történetet az egyetemes emberi magány és egymásra utaltság drámájává,

miközben egy percre sem gyengíti a szociográfiai mozzanatok jelentőségét. A valakihez tartozás feneketlen vágyában és e vágy kielégítésének meglehetősen ambivalens élményében gyönyörűen rajzolódik ki a társadalom periferiáján, a mélyben is érvényesülő hierarchia, morális értékrend, mutatkoznak meg az életlehetőségek, megengedve a jó és a szép minőségét is.

A színházdon kortalanná, vagyis éppen 42 évesé lényegült-bölcsült huszonéves Fullajtár Andrea – és az őt rendkívüli alázattal, erős jelenléttel segítő osztálytárs, Nagyvárad Viktor – jóvoltából a hajléktalanság otthonlanság élményéé tágul s egyben olyan drámai erőterré, amelyben az egymás és a magunk sorsa iránti felelősség is mérlegelhető, éppen amennyi keménységgel, melegséggel, humorral és iróniával, amennyi az élet elviseléséhez kell.

SZ.K.

EGY ARC A SOK KÖZÜL

Weill–Csákányi est
Katona József Színház

Az előadás végén a néző kis ideig habozik, induljon-e a ruhatárba. Vajon befejeződött az est vagy csak abba maradt?

A nagyszabású színházkép is többet ígér egy dalest kereténél. Impozáns látvány. A forgószínház átnyújtja a nézőnek a brechti játéktér és stílus csaknem minden „elidegenítő” elemét; van korlát, lépcsősor, tükrök, s bőkezűen ontott, több színben villogó varietéfények. Számátalan nézőpontból világítják Csákányi arcát. (Persze, nem ebből tudjuk, hogy a színésznek sokarcú.)

A játéktérter Khell Zsolt alakította ki, nyilván Ascher Tamás rendezői koncepciója alapján. A színházdon elhelyezett kamara-

zenekarral minden együtt van a „brechtes” előadáshoz. Csak a kaján ironia hiányzik, a nyelvöltögető kamaszorcátalanság. Ez az előadás jól nevelt és felnőtt. Meglepően kevés benne a humor. Inkább hatásos. Csákányi Eszter a teatralitás minden külsőségét megkapta.

Az est hangvételéből kimarad a weimari Németország, noha szerepel a műsoron a Koldusopera. A zaklatott zsbongás hiányzik a Koldusopera körül. A légkör, amiből az addig ismeretlen szerzőpáros – Brecht és Weill – előtérrel, felborzolja a kedélyeket és belép a halhatatlanságba. Nem a színház történeti folyamatosságához hiányzik, hanem az előadás sűrűségéhez.

A Koldusopera első Kocsma Jennyje, Weill felesége, Lotte Lenya életének fonálára van felfűzve az est.

„Ha Brechtet énekel az ember, mindent el kell felejtenie, amit addig énekelt” – mondta valakinek Lotte Lenya, aki mestere volt a brechti stílusnak. De Csákányi inkább a Broadwayt meghódító Weillhez szabja előadómódját, mint Brecht szerzőtársához.

Eörsi István mint az összekötő szöveg szerzője, megcenzúrázta Eörsi István, a metszően éles, ragyogóan szellemes író. Kihúzta saját méregfogát. Talán ettől jámborodtak meg a versfordításai is. Végképp megfoghatatlan, mi vihette rá, hogy korábbi remek fordítását átírja. Közlebről az És mit kap a katona nejét gyászolom. Már a címből is mi lett! S mit küld a nőnek a győztes férj? Mintha valami külkeres küldözgetné hitvesének a becses ajándékokat, s nem a dögös csizmájú harcos tépni le Európa meggyalázott asszonyairól a selymet és a prémet, a távoli Liebchen számára.

És mennyire elsikkad az előadásban ez a

szám, ami az est egyik csúcspontja lehetne! Itt volnának helyükön a fényhatások; az eget pásztázó fényszóróktól a Harmadik Birodalmat elhangoztató máglya vörös izzásán át a nyomor penészöldjéig és a rommezők kietlen szürkeségéig.

Miért nem tarthat az előadás egy óránál tovább, egy szünettel? Szívesen elhallgatnánk, ha Csákányi többet mesélne Lotte Lenya nevében. Akkor természetes módon lehetne szétválasztani a számokat, s a tehetséges színésznő nem kényszerülne helyzetgyakorlatokra korlát mellett és tiükör előtt, ha a színpad törvényei szerint helyet kell változtatnia.

Brechtől azt mesélik, hogy bármely díszletmunkás ötletét kipróbálta a színpadon, pedig ami önértékelését illeti, úgy tartotta, két nagy rendező van a világon. A másik Chaplin.

HONTI KATALIN

NEMCSAK OTT

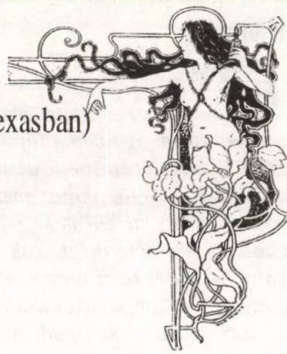
Hall-King-Masterson: Volt egyszer egy kupleráj... (Texasban)
Budapesti Kamaraszínház

Pikáns. Nem a cím, hanem a zárójeles rész. Mert ugyebár Texas nem tévesztendő össze a Józsefvárossal. (Már csak a múlt idő használata miatt sem.) A hely és téma eme érdekes egybecsengése a siker felét már garantálja. Mi kell a másik feléhez? Valószínűleg az, amit a tartalomismertető sorok ígérnek: „Remek történet, kitűnő zene, pompás humor”. Nos, nagyjából ez az a három dolog, ami mind a darabból, mind az előadásból hiányzik.

A „remek történet” egy kupleráj bezárásáról szól. A Pipifarm illegálisan, de köztudottan és közmegegyezésre működik egy vidéki városban, míg a keresztény érzelmi médiahiénák – vagy inkább „mediakutyák” – ki nem szimatolják és el nem érik betiltását. A lányok szétszélednek, de Mona, a tulaj kezét megkéri a városka rossz modorú, ám érző szívvű seriffje. A szövegírók – különösebb invenció nélkül – felskiccelnek még néhány jellegzetes típust (kezdő prosti, kétszínű polgármester, lerobbant kávéház lerobbant pincérnője stb.), s a szimpla sztorit megspékkelik némi óvatossá felületes politikai csipkelődéssel (vigyázva arra, hogy fontos társadalmi problémák, veszélyes ideológiák helyett csak az általános típusok – az agresszív újságírók, a korrump politikások, az elmebajos hittérítők – váljanak nevetségessé). A zeneszerző, Carol Hall néhány szép szólószám erejéig jelét adja annak, hogy tudna kitűnő zenét is írni. Am valószínűleg azt gondolja, hogy a közönség ezeknél az igényes szerzeményeknél jobban kedveli a felvizezett country-muzsikát, így aztán jellegtelen, pár perc alatt elfelejthető dallamú, egymásra feltűnően hasonlító dallalokkal tölti fel a musicalt. A „pompás humor” pedig biztosan ízlés és ingerküszöb kérdése is; én mindenestre ritkán mosolyodtam el, a közönség egy része által legnagyobb hatással díjazott, még finomítva sem idézhető poémokat (csak remélni tudom, hogy az ame-

rikai szövegírók, s nem a magyar változatot készítő Kéth György ötletei) pedig ízléstelennek találtam.

Az alapmű és a Korcsmáros György rendezte előadás színvonalá között jelentős különbség nem érzékelhető. A Mencil Róbert által tervezett Pipifarm ugyan kissé szegényes és csúnyácska, de mint játéktér praktikus; néhány díszletelem be- illetve áthelye-

zésével a bordély utcává, kávéházzá vagy bármi mássá alakítható; a színpad mélyén elhelyezhető a zenekar (mely vokállal is segíti a szereplőket); s a lehetőségekhez képest viszonylag nagynak mondható tér áll a táncosok rendelkezésére. Bakó Gábor ezt ki is használja, s ha koreográfiája különösebben eredetinek, fantáziadúsak nem is mondható, a táncok legalább lendületesek, látoányosak. A színészi alakítások vegyes színvonalúak. Néhányan megpróbálják árnyalni az egysíkú figurákat. Vári Éva a rendelkezésére álló poénok között minőségileg szelektálva (a rosszakat szinte minyelve, a jókat finoman kijátszva) meleg szeretettel és enyhe ironiával építi fel Mona nem túl sok lehetőséget kínáló alakját. Doatsy Mae-t, a lerongyolódott kávéházi pincérnőt Szilágyi Zsuzsa ezúttal visszafogottan, fanyar humorral játssza. A megszokott (de számomra mindig érdekes) színészi eszközeit színesen variáló Hável Lászlóval (Rufus, a polgármester) és az idős újságíró alakjában az emberség hangjait megszólaltató Kölgyesi Györggyel alkotott hármasuk az előadás legkellemesebb jelenete. Mások szerint viszont az egysíkú szerep kitűnő alkalom, hogy a színész harsányan, teátrálisan, az ízléstelen viccek szülte babérokat gátlástalanul learatva röhhogtassa a nagyérdemű bizonyos részét. Ez a játékmód főleg a Melvin P. Thorpe levele paródiászerű figuráját még erőteljesebben elrajzoló Kerekes József-re és a seriff szövegének válogatott durvaságait élvezettel harsogó Cs. Németh Lajosra jellemző. Kishonti Ildikónak (Jewel, a „házzvezető”) szerepet ugyan senki nem írt, de ő adja elő – nagyszerűen – a musical legszebb dalát, az est egyetlen komolyabb zenei élményét szerezve ezzel.

Korcsmáros György észrevehetetlenül van jelen az előadásban, keze nyomát sem a dramaturgia, sem a színészesztétika terén (sem más téren) nem érezni. Ami sikerült produkció esetén akár elismerés is lehetne.

URBÁN BALÁZS

SZÍNHÁZ A KÉPERNYÓN

KÉPESLAPOK

A polgár erkölcsse és a kapitalizmus szükségszerűsége

Ahogy kibontakozik az új rendszer, ahogy egyre jobban megismerkedhetünk a kapitalizmus és a polgári demokrácia tényleges tulajdonságaival, A nép ellensége egyre idősebbnek tetszik. Ibsennek ezt a darabját bizonyára nem lehet, de egyelőre nem is nagyon kell aktualizálni. Ha magyar rendező megpróbálná a mi viszonyainkhoz igazítani, akkor alighanem a darab legfontosabb kérdéseit kellene kiiktatni. A darabban bemutatott ocsmány, korrump, visszaélésekre és főképp az eredeti, alkotó, igaz egyéniségek elnyomására alkalmas száz esztendővel ezelőtti skandináv demokrácia ugyanis még mindig hatalmas haladást jelentene a mi mostani állapotainkhoz képest. Ott ugyanis éppen az az egyik fő probléma, hogy a többségi elv túlságosan is mélyen él az emberekben – azért is lehet vele visszaélni.

Nálunk viszont még mindig inkább csak a hatalomgyakorlás kissé kellemetlen, túlkomplicált és végső soron felesleges kelléknek tetszik. Az elit, amely a legutóbbi történelmi fordulat óta kényszeredetten bevonult a demokrácia díszletei közé, és próbált ott illő módon viselkedni, lényegében ma is feudális, dzsentroid módon viseltetik a társadalommal, a többséggel, a választókkal szemben. A többség nálunk két választás között teljes mértékben ki van rekesztve a hatalomból, így aztán az is teljesen mindegy, választáskor kire szavaz. Érdekeit igazából egyik fél, egyik politikai erő sem fogja ténylegesen képviselni.

A nép ellensége történetének középpontjában viszont éppen az áll, hogy az adott polgári közösség, a furdóváros népe többé-kevés-